

Assortimentskeuze in Nederland en België

Een korte geschiedenis

Foto: Wim Peeters

Kastanjedreef in Lovendegem.

AUTEUR: NICO D'HAMERS, REDACTIE BOMEN
KADERTEKST: SIMEN BRUNIA

Het aanplanten van bomen stond vroeger niet echt op het takenlijstje van de boomverzorger. Zeker ten tijde van de boomchirurgie waren boomverzorgers specialisten die er pas bij werden gehaald als er wat fout liep met een boom. Het ontwerpen, de soortkeuze en uiteindelijk het planten zelf waren eerder de taak van architect of ontwerper, van hovenier of eigenaar van park en tuin.

Bomen langs de straat waren van oudsher vooral gebruiksbomen en verschilden sterk van streek tot streek. Soortkeuze werd in de eerste plaats gestuurd door hetgeen van nature in de omgeving voorkwam, en wat ook nog iets opbracht; hetzij timmerhout, fruit, loof voor het vee of schaduw voor de reiziger. Enkele tientallen jaren geleden was er bijvoorbeeld in Vlaanderen nog een ambtenaar in dienst die de bomen langs de wegen regelmatig moest meten. Wanneer de groei vertraagde, werden bomen gekapt, verkocht en vooral vervangen. Het was bepaald niet de bedoeling dat dreven oud zouden worden: ze moesten opbrengen!

Laan in Tongerlo. >

Foto: Wim Peeters

Snelweg

De eerste straatbomen waren mogelijk de appels en noten langsheen de zijderoute (Roger Deakin, *Wildwood, A Journey Through Trees*) en later deden de Romeinen deze oefening over in heel Europa. Het leger had schaduw nodig om onder te kunnen marcheren of wou op terugtocht van de veroveringstocht al van de vruchten kunnen genieten. Zo kon een soldaat op een dikke maand vrolijk van Rome naar Bruocsela (Brussel) stappen, zijn ransel gevuld met die lekkere kastanjes en walnoten van moeder de vrouw... Zo zijn onder andere tamme kastanjes en okkernoten (walnoten) door de Romeinen in West-Europa binnen geraakt. Voor sommige boomsoorten werkten onze wegen als snelweg voor hun anders eerder trage verplaatsingen door de wind of in de bek van een gaai.

En opmerkelijk genoeg hebben de Vikingen een heel grote impact gehad op de verspreiding van eiken vanuit Engeland, België, Nederland, Duitsland en Frankrijk naar Scandinavië. Eikels werden als verpakkingsmateriaal in de kisten met goud en sieraden gestopt, en eenmaal in Scandinavië weer weggegooid.

De eerste abdijen verzamelden veel plantenkennis, en daarmee ook planten zelf. Hoewel het daarbij in de eerste plaats om kruiden ging, werden uit het oosten ook exotische vruchten geïmporteerd zoals moerbeï, vijgen, citroenen, granaatappels.

Bij stinsen, de legendarische eerste stenen gebouwen, zo typisch Fries, ontstond door verwildering van tuinplanten een specifieke flora, die soms na honderden jaren nog herkenbaar is in de omgeving.

Pas eind 18de, begin 19de eeuw werden er serres gebouwd, waardoor het mogelijk werd om bij ons echt exotisch fruit te kweken. In eerste instantie werden daartoe zelfs acclimatiseringsarboreta opgezet, ter plaatse of halverwege, bijvoorbeeld op Madeira en Tenerife.

< Halsbandparkiet in een plataan.
Foto: Hans Kaljee

Soortkeuze werd gestuurd door hetgeen van nature in de omgeving voorkwam

Zwarte tulp

In de Vroegmoderne Tijd is de zoektocht naar de zwarte tulp – die zijn hoogtepunt kende in 1636-1637 – een mooi voorbeeld van plantengekte, en deze bewondering voor het exotische breidde zich natuurlijk uit naar bomen. Ontdekkingsreizigers werden op de voet gevolgd door plantenjagers die eerst de Nieuwe Wereld, en later het Oosten doorkruisten op zoek naar veroveringen voor het park van de koning. Von Humboldt, David Douglas, Joseph Banks en Pater Armand David, om maar een paar namen te noemen, zetten hun leven op het spel voor de ontdekking van een of andere mythische soort.

Slimmeriken gingen die nieuwe bomen thuis niet enkel planten, maar probeerden ze via kruisen met andere ook meer geschikt te maken voor ons klimaat, of om ze rechter of sneller te laten groeien (de populieren!).

Kruisingen tussen Oost en West ontstonden, soms toevallig maar vaker met een helpende tuiniershand (*Platanus x hispanica*, *Populus x canadensis*). Met deze populieren ging het in de Lage Landen heel goed. Er zullen nieuwe soorten ontstaan (door kruisingen, mutaties, aanpassingen) en er zullen zich soorten vestigen in streken waar ze voordien niet voorkwamen (zie ook kadertekst op p. 23).

In de periode vanaf 1750 werd druk gewerkt aan het verbreden van het assortiment, en in deze periode ontstonden ook de bekendste arboreta, eerst vooral verzamelingen, later ook veel bosbouwexperimenten met in de eerste plaats Amerikaanse soorten.

Pionierswerk

Vanuit experimenten, en met een groeiend bewustzijn van stedenbouw worden een aantal selecties razend populair. *Platanus x hispanica*, *Ulmus x hollandica Belgica* – hoe mooi toch zo een aangetrouwde naam! –, opnieuw populieren.

Straatarboreta maken nog steeds opgang, en vandaag de dag zijn er groenbrigadiers die gekke dingen planten, echt waar! (Wie wil neemt maar eens een kijkje in Aalst of Mortsel, waar twee zeer geïnspireerde groenambtenaren pionierswerk hebben verricht.)

Ondertussen zijn, misschien door het optreden van een aantal soortspecifieke aantastingen of gebreken, de soor-

Ondertussen is de soortenkennis en soortkeuze meer en meer ook een zaak geworden van de boomverzorger

Foto: Wim Peeters

Liquidambar styraciflua 'Aurea'

tenkennis en soortkeuze meer en meer ook een zaak geworden van de boomverzorger (potloodiepen, lindes vol luizen, stervende beuken in parken, ...). Het zijn misschien niet enkel boomverzorgers die spreken over de juiste boom op de juiste plaats, maar het feit dat er nu zo gedacht wordt is zonder twijfel het gevolg van groeiende kennis en interesse voor ons vak. Pionierswerk is vaak ons deel, en alle ontwerpers die durven experimenteren zijn de pioniers van morgen. Vandaag werken we echte boomsoortenstrategieën uit. Waarop baseren we ons om voor deze of die boomsoort te kiezen? Daarbij goochelen we met CO₂-buffering, verkoelende effecten, grondmengsels op maat, klimaataanpassing, en de begrippen inheems en exoot. En we hopen dat onze recepten toch voor een tijdje stand zullen houden.

Nieuwe boomsoort

Vandaag zijn er ook nog boomkwekers die blijven zoeken naar nieuwe geschikte soorten, of die werken aan een specifieke selectie. Nog in 1994 werd een nieuwe boomsoort ontdekt, en we weten dat we nog niet alle boomsoorten uit bijvoorbeeld de tropische bossen kennen. Volgens eminente biologen en ecologen zullen in de nabije toekomst veel soorten uitsterven, niet enkel omdat hun leefgebied verdwijnt, maar ook omdat ze niet meer vrij kunnen evolueren. Nieuwe inzichten in de principes van soortvorming en biodiversiteit zullen zeker een rol spelen in hoe we met deze bedreiging zullen omgaan.

Overigens ben ik van mening dat de *Alnus x spaethii Spaeth* het omwille van zijn steriel zaad, en omwille van de hongerige distelvink verdient om niet meer geplant te worden. Hetzelfde geldt voor *Frans Fontaine*, en elke steriele bloem of boom. Wie mee aan tafel wil brengt ook wat mee...

Sortimentmissers

In de wereld van kwekerijen, waarin evolutie van de boomsoort niet meer het belangrijkste lijkt maar de maakbare natuur prevaleert, komt er soms een boomsoort op de markt die pas na vele jaren de beloftes toch niet lijkt waar te kunnen maken. Een bekend voorbeeld zijn de gekweekte boomsoorten waarvan de ent en de onderstam na vele jaren niet vergroeid blijken te zijn. Verschillende iepensoorten zijn hier berucht om, maar ook de Hongaarse eik op een onderstam van zomereik. Kweken op eigen wortel wordt steeds meer het devies.

Ook takbreuk bij populieren is toe te schrijven aan later opgedane kennis bij verschillende variëteiten populieren. Of neem de sierpeer, die massaal aangeplant werd omdat deze cultivar geen vruchten zou dragen en daardoor uitermate geschikt zou zijn voor de openbare ruimte. Tien jaar later werden ze weer massaal vervangen, na klachten van gistende perenmoes op de trottoirs.

Een van de mooiste voorbeelden blijven natuurlijk de vele voorbeelden van opgaande zuilvormen van boomsoorten, die speciaal gekweekt zijn voor de smalle straatprofielen. Na vele jaren zakt de kroon naar de zijkanten en ontstaan de klachten, met alle onderhoudsproblemen van dien.